herpy

LEGUANER

Texas horned lizard

Phrynosoma cornutum

Phrynosoma cornutum er en bred, fladtrykt øgle med horn på hovedet og to rækker spidse skæl langs siderne. Den lever på åbent, tørt græsland og i krat i det sydlige USA og det nordlige Mexico. Den bliver 7-13 cm fra snude til kloak, er dagaktiv og lever mest af myrer. Netop føden er den store hindring: den er svær at erstatte, og arten er en af de sværeste øgler at holde i terrarium.

Familie: Phrynosomatidae Tidligere navn: *Agama cornuta; Phrynosoma brevicornis; Phrynosoma bufonium; Phrynosoma harlanii; Phrynosoma planiceps*

SPECIFIKATIONER

DYRET

Voksenstørrelse	**7-13 cm** snude-kloak-længde
Vægt	**25-90 g**
Levetid	**7-9 år**
Aktiv	**Dag**
Levevis	**Jordboende og gravende**
Biotop	**Halvørken og savanne**
Sværhedsgrad	**Ekspert**

PASNING

Min. terrarie	**100 × 50 × 40 cm** L × B × H til 1 voksent dyr
Temperatur, dag	**27-29 °C**
Hotspot	**38-42 °C**
Temperatur, nat	**18-22 °C**
Luftfugtighed	**20-40 %**
Vand	**Ingen vandskål**
UVB	**Nødvendig** Ferguson-zone 3
Kost	**Insekter**
Holdes	**Enkeltvis**

AVL

Formering	**Æglæggende**
Kønsmoden	**24 mdr.**
Kuldstørrelse	**14-37 æg**
Kuld pr. år	**1**
Inkubation	**40-61 dage** ved 27-30 °C

BESKYTTELSE OG PAPIRER

CITES	**Appendiks II**
EU-bilag	**Bilag B**
IUCN	**Ikke truet (LC)**

Slægten *Phrynosoma* står på CITES liste II (siden 23.2.2023) og i EU's bilag B. Handel over EU's grænse kræver CITES-papirer, og dyrets lovlige oprindelse skal kunne dokumenteres, så få papirer med ved køb. CITES-tilladelser og -certifikater udstedes i Danmark af Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljø. Arten står ikke på den danske liste over dyr, som private ikke må holde (bekendtgørelse nr. 1261 af 17.11.2015), og ikke på EU's liste over invasive arter.

Om arten

Phrynosoma cornutum er en kort, rund og flad øgle, der ligner en lille tudse med horn. Det videnskabelige navn betyder "tudselegemet" og "den hornede". To store horn sidder bagerst på hovedet, og flere mindre horn sidder langs kæben og tindingerne. Langs hver side af kroppen løber to rækker spidse skæl, og ryggen er dækket af store, kølede skæl. Halen er kort.

Farven følger underlaget: gul til rødbrun på sandjord og brun til grå på præriens tørre græs. På ryggen sidder store mørke pletter med en lysere kant, og en lys stribe løber fra nakken ned over ryggen. Mørke bånd går fra øjnene ud mod hornene. Nyklækkede unger er mørkebrune og lysner med alderen. I parringstiden bliver farverne kraftigere.

Hunnen er den største. Fra snude til kloak måler hunnen op til 13 cm, hannen omkring 9 cm. Voksne dyr vejer 25-90 g.

Arten er forsvarsfærdig på flere måder. Den ligger helt stille og er svær at få øje på. Bliver den fundet, pumper den kroppen op, så skællene står ud, og den kan stikke med hornene. Over for hundedyr kan den forstøve en stråle blod fra øjenkrogene, op til 1,5 m.

Phrynosoma cornutum er en specialist, og det præger alt ved hold af den. Omkring 70 % af føden er høstmyrer (*Pogonomyrmex*), og resten er mest andre myrer og insekter. Den har et stof i blodet, der neutraliserer høstmyrernes gift, og slim i spiserøret, som pakker myrerne ind. Den føde kan ikke erstattes fuldt ud i et terrarium, og de fleste problemer i fangenskab skyldes forkert foder. Arten er gået tilbage i store dele af sit område, bl.a. på grund af pesticider, bebyggelse og indførte ildmyrer, der fortrænger høstmyrerne.

Udbredelse og levested

Phrynosoma cornutum lever i det sydlige og centrale Nordamerika. I USA findes den fra det sydøstlige Colorado og Kansas over Oklahoma og det meste af Texas til det sydøstlige New Mexico og det yderste sydøstlige Arizona. I Mexico findes den i det østlige Sonora, det meste af Chihuahua, Coahuila, Nuevo León og Tamaulipas samt i dele af Durango, Zacatecas og San Luis Potosí.

Arten er også sat ud i det sydøstlige USA, bl.a. i Florida og South Carolina, hvor små bestande har klaret sig siden 1920'erne-1940'erne. Dem viser kortet ikke. Den findes fra havniveau på øerne ud for Texas' kyst op til omkring 1.800 m over havet.

> **Oprindelig udbredelse:** USA og Mexico.

LEVESTED

Arten bor på åbent terræn med sparsom bevoksning: sandet og stenet halvørken, prærie og tørt græsland, ofte i nærheden af høstmyrernes tuer. Her skjuler øglen sig ved at ligge helt stille på jorden, hvor farven passer til underlaget. Den sidder gerne på en lidt højere plads, fx en sten eller en tue, og spejder med overkroppen hævet.

Den er udelukkende dagaktiv. Morgen og aften soler den sig og jagter på åben jord, og i de varmeste eftermiddagstimer søger den ly under sten, i musehuller eller under buske. Den jager ved indgangen til myretuerne om formiddagen, når myrerne er mest aktive. I gennemsnit flytter den sig omkring 50 m om dagen.

Vand får arten mest fra dug og regndråber, som den slikker af planter og af sin egen krop, og fra føden. Fra oktober til sidst i marts går den i vinterhvile nedgravet i løs jord og blade. Hvilehulerne er omkring 14 cm dybe og vender ofte mod syd eller sydvest, hvor solen når bedst ind.

Hunnen graver et gangsystem på 12-25 cm dybde, lægger æggene og lukker hullet igen. Hun bliver ikke ved æggene.

Læs mere: Vinterhvile og årstider

Pasning

TERRARIET

Der findes kun lidt viden om pasningen af *Phrynosoma cornutum*. Pasningen bygger derfor på levestedet: åbent, tørt terræn, løs jord, stærk sol og en føde af myrer. *Sceloporus undulatus* og *Sceloporus occidentalis* fra samme familie har lignende krav til sol og varme, men de er langt lettere at holde, fordi de æder almindelige foderdyr.

Et voksent dyr skal have et terrarie på mindst 100 × 50 × 40 cm (længde × bredde × højde). Arten bruger kun gulvet og klatrer ikke, så gulvfladen er det vigtige. Bunden skal være 5-10 cm løs blanding af sand og jord, så øglen kan grave sig ned om natten og i hvile. Unge og halvvoksne dyr kan gå i 75 × 30 cm med omkring 5 cm bund af sand, jord og granitgrus.

Indret terrariet åbent og enkelt: flade sten og et par stykker træ som solpladser og udsigtspunkter, og et par skjul, så øglen kan trække sig tilbage. Sæt stenene fast, så de ikke kan skride, når dyret graver. Terrariet skal have et tætsluttende net- eller glaslåg og god ventilation. Stil det et roligt sted, for arten stresses af forstyrrelser.

Læs mere: Foderdyr: hold og avl

TEMPERATUR

Arten er en solelsker og skal have en solplads, hvor overfladen når 38-42 °C, målt med et infrarødt termometer. Resten af terrariet skal være køligere, 27-29 °C om dagen, så øglen selv kan vælge, hvor længe den vil ligge i varmen. Varmelampen skal styres af en termostat, og dyret må ikke kunne røre pæren.

Om natten falder temperaturen til 18-22 °C. Der er ikke brug for varme om natten, når rummet holder mindst 18 °C.

Både for lidt og for meget varme er skadeligt. Er det for koldt, æder og fordøjer øglen dårligt. Er hele terrariet for varmt, graver den sig ned og kommer ikke frem.

I naturen går arten i vinterhvile fra oktober til sidst i marts. Temperatur og varighed for vinterhvile i terrarium er ikke dokumenteret, og vinterhvile må kun gives til sunde, velnærede dyr.

Læs mere: Varme og temperatur

LUFTFUGTIGHED OG VAND

Luftfugtigheden skal være lav, 20-40 %, og terrariet skal tørre helt op i løbet af dagen. Bunden må ikke være våd.

Arten drikker næsten ikke af en skål, men slikker dug og regndråber af planter og af sin egen krop. Forstøv derfor let en til to gange om dagen på sten og planter, så der dannes dråber, og lad det tørre bort igen. Et tågeanlæg, der kører to korte gange om dagen, er en god løsning.

Læs mere: Luftfugtighed, forstøvning og ventilation

LYS OG UVB

Arten er dagaktiv og tilbringer dagen i åbent sollys, så den har brug for kraftigt lys og UVB hele året. Brug et UVB-rør (Ferguson-zone 3, T5 HO 10-14 %) eller en kombineret UVB-metaldamplampe over solpladsen. Zonen er sat ud fra levestedet. Mål UV-indekset i højde med dyrets ryg, og skift lyskilden efter producentens anvisning.

Hav lyset tændt omkring 12 timer om dagen, gerne 14 timer om sommeren og 10 timer om vinteren, styret af et tænd-sluk-ur. Der skal være et køligere, mere skyggefuldt sted at trække sig tilbage til. Om natten skal der være mørkt.

Læs mere: Lys og UVB

FODER

Føden er den afgørende begrænsning. I naturen er omkring 70 % af føden høstmyrer (*Pogonomyrmex*), og ungerne æder kun små myrer. Resten er termitter, biller og græshopper. Kosten kan ikke gentages fuldt ud i et terrarium.

I terrarium fodres med bananfluer, små fårekyllinger og melorme, drysset med et kalktilskud til myreædere, én gang om dagen. Giv så mange forskellige foderdyr som muligt, og tilbyd levende myrer, når de kan skaffes. Foderdyrene skal være små. Myrer fra naturen kan bære indvoldsorme, og de må kun samles på pesticidfri steder.

Giv foderdyrene næringsrigt foder i et døgn, før de gives. Hold øje med vægten: et dyr, der taber sig, får ikke nok af den rigtige føde.

Læs mere: Kalk, vitaminer og tilskud

ADFÆRD OG HÅNDTERING

Phrynosoma cornutum er rolig og stille og lever alene. Den gør ikke meget væsen af sig og er let at overse, fordi den falder i ét med underlaget. Den bevæger sig i korte stræk, hæver overkroppen og kigger sig omkring. Hannerne nikker hurtigt med hovedet til hinanden og til hunnerne.

Arten er ikke et dyr til håndtering. Den stresses let, og nyklækkede unger er sky. Vælg altid dyr født i fangenskab, for de klarer sig bedre end dyr fra naturen. Lad nye dyr falde til i ro, og håndtér dem kun, når det er nødvendigt. Føler dyret sig truet, puster det sig op og kan forstøve en stråle blod fra øjnene. Det er en forsvarsreaktion og ikke tegn på sygdom, men det er et tegn på stærk stress.

Hold ét dyr pr. terrarie. Arten lever alene, og hannerne kan slås om myretuer. Sæt kun dyrene sammen til parring, og hold øje med dem.

Avl

KØNSMODENHED OG KØNSBESTEMMELSE

Kønnet ses først og fremmest på størrelsen: hunnen bliver op til 13 cm fra snude til kloak, hannen omkring 9 cm. Andre sikre kendetegn er ikke dokumenteret. Begge køn er kønsmodne efter to år, når de måler omkring 7 cm fra snude til kloak. Hunner skal være fuldvoksne og i godt huld, før de bruges i avl.

PARRING

I naturen parrer arten sig fra midten af april til midten af juni, lige efter vinterhvilen. Hannen nikker hurtigt med hovedet og går på jagt efter hunner, især den første måned efter vinterhvilen. Hunnen afviser en han ved at gå væk eller vifte med halen. Under parringen ligger hannen oven på hunnen i et par timer og holder fast med et bid i et af hendes horn. Bagefter afviser hunnen andre hanner, og hannen mister interessen for hende. Tag hannen ud igen efter parringen. Hvordan parring sættes i gang i terrarium, er ikke dokumenteret.

ÆGLÆGNING OG KULD

Hunnen lægger ét kuld om året, ca. 44 dage efter parringen. Kuldet er på 14-37 æg, og de største hunner lægger flest. Hun graver en skrå gang på 12-25 cm dybde med forbenene og skubber jorden ud med bagbenene. Hele arbejdet tager 5-10 timer. Efter æglægningen fylder hun hullet og spreder jord over stedet. Hun bliver ikke ved æggene.

Til æglægningen skal hunnen have en kasse eller et hjørne med mindst 25 cm dyb, let fugtig sandjord. Uden et egnet sted holder hun æggene tilbage, og det kan blive livstruende.

INKUBATION

Æggene er hvide og læderagtige og måler omkring 10 × 16 mm. De flyttes forsigtigt til en kasse med let fugtig vermiculit eller perlit uden at blive vendt. Rugetiden er 40-61 dage. Rugetemperaturen er ikke dokumenteret; 27-30 °C er lånt fra *Sceloporus undulatus*. Hold fugten jævn, så æggene hverken tørrer ud eller bliver våde.

OPDRÆT AF UNGER

Nyklækkede unger måler omkring 2 cm fra snude til kloak og vejer 0,6-0,8 g. De er selvstændige fra første dag. I naturen æder de kun små myrer, så opdrættet er det sværeste trin. Ungerne fodres hver dag med bananfluer, små fårekyllinger og små melorme, drysset med et kalktilskud til myreædere. Hold dem hver for sig i små terrarier med samme opbygning som de voksnes: løs bund, solplads og UVB. De er sky, så giv dem ro og flere skjul.

Sundhed og typiske fejl

De fleste sygdomme skyldes fejl i opsætningen eller i føden. De typiske problemer er:

- Afmagring og sult. Er foderet ikke i orden, taber øglen sig langsomt og dør. Det er den hyppigste årsag til tab, især hos dyr fra naturen.
- Kalkmangel og knogleskørhed (metabolisk knoglesygdom) ved for lidt UVB og kalk. Det giver bløde kæber, krumme ben og rystelser.
- Stress ved for lidt skjul, for lidt ro eller flere dyr sammen.
- Indvoldsorme og mider, især hos dyr fra naturen. Få en afføringsprøve undersøgt, og tjek huden.
- Hudskifteproblemer ved for tør luft. Skæl kan sidde tilbage på tæer og hale.
- Æglægningsproblemer, hvis hunnen ikke har et egnet sted at grave.
- Forbrændinger fra ubeskyttede varmelamper.

Et sundt dyr er årvågent, har klare øjne og en fyldig krop. Vej dyret regelmæssigt, for et pludseligt vægttab er ofte det første tegn på sygdom. Søg en dyrlæge med erfaring i krybdyr, hvis dyret taber sig, ikke spiser, er slapt eller har hævelser i kæben.

Læs mere: Typiske sygdomme og tegn på sygdom

Spørg altid dine kloge bekendte

Vejledningen er et godt sted at begynde, men den kan ikke erstatte erfaring. Dyr er forskellige, og meget af det vigtigste lærer man af dem, der har holdt arten i årevis. Tal med en avler, en erfaren holder eller en dyrlæge med forstand på krybdyr og padder, før du anskaffer dyret - og igen, hvis noget ser forkert ud.